

Finski imagološki portret, Ljiljana Maletin Vojvodić

✓ hiperboreja.blogspot.rs/2016/09/finski-imagoloski-portret-ljiljana.html

Hyperborea će u nekoliko nastavaka ekskluzivno objaviti odlomke putopisne proze Ljiljane Maletin Vojvodić, kojoj smo za ovu priliku dali ime NA TRAGU HIPERBOREJE. Zahvaljujemo se autorki koja nam je poslala svoje tekstove i ustupila pravo na korišćenje fotografija. Time je ona postala jedan od najvažnijih saradnika ovog art blogazina. Prvi deo je bila priča o Islandu, drugi deo predstavlja odlomak proze o Grenlandu, nakon čega će uslediti i putopisna proza o Norveškoj, Švedskoj i ostalim skandinavskim zemljama. Treći nastavak je Ljiljanina putopisna proza o Finskoj.

*Ne razumem, Srbije. Kako možeš osim svoje zemlje, voleti i drugu? Te tako daleke, puste, ledene predele?... tešim se lepotom polarnih predela... da nije sve na svetu, besmisleno.
Miloš Crnjanski, Kod Hiperborejaca*

Da li neko poreklom iz Srbije može pisati o Finskoj i o Fincima?

I da li iko, ko dolazi s druge geografske širine, može razumeti tajnu *aurore borealis* i duh *polarnih noći*? Mada, pitanje je i da li možemo pisati o sopstvenoj naciji, o onome što nas okružuje, čiji smo deo postali i na šta smo prestali da obraćamo pažnju.

Nekakva neobjašnjiva sila privlačila me je poslednjih godina u daleke, severne predele. Najpre na Island, potom u Norvešku, na Grenland i – u Finsku. Da li zbog Miloša Crnjanskog i njegovih *Hiperborejaca*? Zbog *Pisama iz Norveške* Isidore Sekulić? Ili zbog toga što i sama živim na severu (baš kao što su i Isidora i Crnjanski živeli), istina,

jedne balkanske zemlje, u koju se s vremena na vreme, kako je to Crnjanski pisao, *preliva melanholija severnih glečera?*

U Finskoj sam doživela prvomajsku svetkovinu u Turkuu, insomniju letnjih noći na zapadu zemlje, ali i ledene dane pod snegom u Kareliji, nadomak ruske granice. S planinskih vrhova Kolija posmatrala sam isto ono jezero koje je, decenijama ranije, inspirisalo Sibelijusa da stvori čuvene simfonije. U Alajerviju sam, sedeći u biblioteci koju je projektovao znameniti Alvar Alto, iznova iščitavala *Kalevalu*, dok sam u Helsinkiju osetila dionizijsku atmosferu *Noći umetnosti* i boemski duh lokala Akija Kaurismekija. No, moja *slika* o zemlji *Kalevale*, jezera i sauna nije inspirisana samo susretima sa finskom prirodom i njenim ljudima, već i proučavanjem klišea i imagoloških stereotipa o finskom nacionalnom identitetu, analizom beletristike i publicističkih tekstova. Ujedno, moja predstava o Fincima (o *Drugom*) je i slika o zemlji iz koje potičem, jer različit način života u odnosu na onaj na koji sam bila navikla naučio me je da sopstvenu zemlju i sebe samu posmatram na drugačiji način: u Finskoj sam počela da cenim prirodu i tradicionalne obrasce življenja. U njoj sam se podsetila da je lepota u jednostavnosti i uzdržanosti. Finska je u meni stvorila novi doživljaj prirode i sveta – u njoj sam prvi put zaželela da odem iz grada i započnem drugačiji život.

Imagološki portret Finske je, u velikoj meri, mitologema. Predrasude (kao i filmovi Akija Kaurismekija) kazuju da

Finci najčešće čute, da su asocijalni i da kolektivno boluju od depresije. Stereotipi pokazuju Fince kao stidljivu, introvertnu i geografski izolovanu naciju sklonu melanholiji. I sama sam, na početku svoje finske odiseje, poverovala u niz predrasuda u vezi sa ovom zemljom no, bez obzira što ovi *civilizovani, na sigurnoj distanci skriveni Finci veoma liče na svoju zemlju i domove koje su stvorili u njoj, jer ono što stvarno poseduju i ono što oni jesu, uvek se nalazi u dubokoj pozadini* – nakon nekoliko meseci boravka u Finskoj stekla sam iskrene prijatelje u čijim sam kućama doživela toplinu i iskreno gostoprimstvo.

Zbog njihove prirode, klime, nasleđenih i naučenih kulturoloških obrazaca, Fince ćemo najbolje razumeti ukoliko upoznamo njihov etički kodeks. Čini se da sadržina pojma *sisu* najbolje definiše specifičan kompleks karakternopsholoških osobina koje čine *kolektivno nesvesno* ove nacije – finski nacionalni arhetip. U srpskom jeziku ne postoji jedna reč koja bi objedinjavala čitav raspon osobina koje ova leksema kazuje, iako elemente ovakvog stava uočavamo i u našem mentalitetu. *Sisu* je inat, mentalna snaga, izdržljivost i tvrdoglavost. *Sisu* je i poštenje, skromnost, radna etika, lični integritet, snažno nacionalno osećanje, poverenje u zdrav razum i nezavisnost. *Sisu* je plaćanje sopstvenih dugova, skrivanje osećanja, sposobnost da se funkcioniše u samoći, sumnja u verbalizam ili u dopadljivost na prvi pogled.

Već prvi susreti sa Fincima posvedočiće vam koliko su oni ponosni na svoju zemlju, prirodu, naciju i jezik. Koliko cene muziku Jana Sibelijusa, istorijski roman *Sinuhe Egipćanin* Mike Valtarija, arhitekturu i dizajn Alvara Alta, nobelovca Silanpea, fimove Akija Kaurismekija, *Mumina* Tuve Janson i, nadasve, Lenrotovu *Kalevalu*. Što nije neobično, budući da je obrazovanje jedan od najvažnijih prioriteta u zemlji. Finski obrazovno-vaspitni sistem jedan je od najfunkcionalnijih i najuspešnijih u svetu, ne zasniva se na takmičenju (u nižim razredima nema ocenjivanja), a najveća pažnja se poklanja kreativnosti i razvoju individualnih znanja i veština, kao i moralnom aspektu podučavanja. U finskom društvu učitelji i nastavnici su poštovani i ugledni građani (i Marti Ahtisari, dobitnik Nobelove nagrade za mir najpre je bio učitelj), a budući da i njihovi roditelji mnogo čitaju, finska deca imaju visok nivo čitalačke pismenosti. Finci su zaista pasionirani čitaoci i pohode biblioteke češće nego drugi Evropljani. U proseku, svaki Finac godišnje pozajmi 20 knjiga. U zemlji postoji više od 1.000 biblioteka, koje predstavljaju veoma značajan deo finske kulture. Helsinška gradska biblioteka poseduje oko 2,1 milion izdanja, a Univerzitetska 2,6 miliona, i služi kao nacionalna biblioteka. Interesantno je da u ovoj zemlji postoje i biblioteke na točkovima, mobilni *autobusi- biblioteke*, sa kvalitetnim izborom literature, filmova i muzike, koji se jednom nedeljno pojavljuju u najzabačenijim krajevima zemlje. Uz to, bolesni i nepokretni knjige mogu iznajmiti putem pošte, a postoje i bibliotekari koji knjige raznose po kućama.

Uprkos tome što literatura u Finskoj zauzima počasno mesto, i što se godišnje izda više od 100.000 knjiga, finski pisci, za razliku od norveških, nikada nisu bili intenzivno prevedeni niti čitani u Srbiji. No, literarne srpsko-finske veze očigledno su postojale. Čuveni ep *Kalevala* koji je, sakupivši finske usmene pesme, stvorio Elias Lenrot (1802–1884), inspirisan nacionalnom idejom i folklorom, još davno je preveden na srpskohrvatski jezik, a veliki finski pesnik Johan Ludvig Runenberg (1804–1877), u prvoj polovini XIX veka, preveo je na finski 60 srpskih narodnih pesama iz zbirke Vuka Stefanovića Karadžića. Karl Kolan, finski naučnik sa Helsinškog univerziteta, 1860. godine doktorirao je na srpskim narodnim pesmama, koje je upoređivao sa *Odisejom*, *Nibelunzima* i *Kalevalom*. Prema mišljenju Karla Kolana, *kosovski ciklus srpskih narodnih pesama simbol je i najviši domet težnji jednog naroda da sačuva svoju nezavisnost, a najviši simbol te borbe je car Lazar*. Na srpskohrvatskom jeziku je objavljeno i nekoliko značajnih antologija savremene finske poezije, u kojima pesnici nadahnuto pevaju o domovini, šumama, jezerima, melanholiji i usamljenosti, ljubavi, životu, prolaznosti i smrti, a poznavaoi književnosti svakako znaju za Aleksisa Kivija, Miku Valtarija, Pava Havika, Pentija Sarikoskija, Danijela Kaca, Lenu Kron, Sofi Oksanen, Boa Karpelana i dr. Zanimljiv je i podatak da je strip o Muminu bio veoma čitan u nekadašnjoj Jugoslaviji, budući da je 1968–1961. godine izlazio u *Ilustrovanoj politici*. Decenijama posle toga nije ga bilo u našoj zemlji, dok 2001. godine, srpski izdavači, uz pomoć Finskog književnog informativnog centra, nisu objavili pet albuma najpopularnijeg finskog stripa. Deset godina kasnije, objavljen je i srpski prevod svetski poznatog romana Mike Valtarija *Sinuhe Egipćanin*, iz 1945. godine, koji *otkriva stari Egipat, spolja i iznutra, iz ugla bogataša i siromaha, iz ugla surovog vojskovođe i neobičnog faraona, kakav je bio Ehnaton*. U poslednje vreme kod nas su se pojavili i prevodi krimi nalističkih romana, koji su veoma popularni u Finskoj, poput *Grada duhova* Anti Tuomajna i sl.

Naravno, u Srbiji je poznat nobelovac Frans Emil Silanpe. Borislav Mihajlović Mihiz u drugom delu *Autobiografije o drugima* opisuje kako se potonji srpski nobelovac, Ivo Andrić, kod Isidore Sekulić raspitivao za Silanpeovo delo:

Kada je Silanpe dobio Nobela, bio je kod nas nepoznato ime i još ništa od njega nije bilo prevedeno. Andrić reši da se raspita kod gospođe Isidore (Sekulić), koja će, ako iko zna, nešto znati o njemu.– Jeste li možda čitali Silanpea?

– Razume se – dusnu se sveznajuća.

– Imate li da mi pozajmite nešto od njega da pročitam?

– Imam, kaže gospođa Sekulićeva, gospoža Stremnicka.

Ustade, brkne po polici, i sa zagonetnim osmehom na licu, pruži mu knjigu. Preokreće, obrće Andrić Silanpeovu knjigu i vidi da je objavljena u Helsinkiju.– Zar vi čitate na finskom?– čudi se Andrić.

– A zašto ne bih čitala na finskom? – nesta osmeha i ljutnu se Srpkinja koja je mogla da čita na svim jezicima Skandinavaca.

Iako je svako generalizovanje banalno, uprkos tome što je finski običajni kôd u osnovi sličan drugim skandinavskim zemljama, Finci se ipak razlikuju od svojih suseda. Veoma često, oni sebe ne doživljavaju kao Skandinavce. Verovatno je jedan od razloga za to njihov geografski položaj. Uostalom, i samo ime zemlje upućuje na to da se ona nalazi negde na kraju sveta (*franc. Finland – zemlja na kraju*).

Kao pripadnici tzv. *reaktivnih kultura*, poput Japana, Kine, Tajvana i Koreje, i Finci su najčešće introvertni, a željeni modusi komunikacije su monolog, pauze i introspekcija (još je nemački dramatičar Bertold Brecht tvrdio da *Finci ćute na dva jezika, na finskom i na švedskom*). Na osnovu svega možemo tvrditi da je za Finca tišina omiljeni vid diskursa. Stanovnici ove nordijske zemlje ne razumeju bučne i dramatično-esktrovertne ljude, ne trude se da sagovornika impresioniraju na prvi pogled ili to ne čine na način na koji smo mi navikli. Finci nisu naučeni da daju komplimente niti ih njima možete zavarati, govore ono što zaista i misle, pa i od vas očekuju direktni odgovor. Izbegavaju formalne razgovore i kurtoazna pitanja, ne upadaju jedni drugima u reč i poštuju svakog sagovornika.

Kažu da Finci nikada nisu dovoljno sigurni koliko je svet upoznat sa njihovim uspesima i dostignućma, pa sa zadovoljstvom čitaju ono što su drugi o njima napisali. Zbog toga će vas obavezno upitati da li vam se dopada njihova zemlja a vaše poznavanje finskih sportista ili umetnika izmamiće njihov osmeh. Fince je prilično teško upoznati, ali, kada vas prihvate, njihovo prijateljstvo traje do kraja života.

Stanovnici zemlje *Kalevale* i saunâ trude se da žive u skladu sa tradicijom – neguju kult porodice, bar jednom nedeljno borave u sauni, a letuju na obodima šuma, na obalama mora ili mnogobrojnih jezera, u brvnarama koje su još njihovi preci sagradili. Iako ih mnogi doživljavaju pesimističnim, oni su pre svega realistični jer ne obećavaju ono što ne mogu ispuniti. Ali, uprkos tome što racionalno i praktično promišljaju svoj život i svakodnevicu, ne bi trebalo zaboraviti da je upravo ova zemlja postojbina Deda Mrazova.

Finska je zemlja kontrasta, zemlja između istoka i zapada, Rusije i Švedske, *nokie* i škrte komunikacije. U ovoj zemlji zimi možete doživeti minus 30 stepeni Celzijusovih, ali i plus trideset tokom leta, kada na krajnjem severu sunce ne zalazi 73 dana, kao što za vreme zime ono 51 dan ostaje ispod horizonta. I pored toga što i u ovoj nordijskoj zemlji postoji veliki broj melanholičnih ljudi, ili onih koji utehu traže u alkoholu, Finci, za razliku od Srba, mnogo više čitaju i korespondiraju sa svojim unutrašnjim *ja*. Iako iznad svega poštuju privatnost, pred prijateljima i porodicom skinuće se nagi u sauni. Bez obzira na visok standard, Finci racionalno troše svoj novac i mnogo im je bitnija funkcionalnost nego potreba da druge zadive spoljašnjošću. Zbog toga ćete u finskim domovima uz obaveznu policu sa knjigama i veoma popularne *ejpl* kompjutere zateći *sekendhend* nameštaj. I naravno, obavezno neki predmet domaćeg dizajna – brendova kao što su *arabia*, *iitalla* i *marimekko* ili *Savoy vazu* i tronožac *Stool 60* Alvara Alta.

I zato, ukoliko ste se nekada pitali zašto bi iko živeo u Finskoj, posle nekog vremena provedenog u ovoj zemlji, možda ćete sebi postaviti pitanje: Zašto bi neko živeo bilo gde, osim u Finskoj? Ravnopravnost pred zakonom, odsustvo korupcije, vera u obrazovanje i kulturu, poštovanje svakog pojedinca i njegove privatnosti i visok standard isuviše su značajne privilegije da bi, posluživši se osnovnom i figurativnom semantikom, nekog mučila finska *hladnoća*.

Fotografije: Ljiljana Maletin Vojvodić

Tekst objavljen u sedmom broju časopisa za podsticanje i afirmaciju interkulturalne komunikacije, *Interkulturalnost*, Zavod za kulturu Vojvodine, Novi Sad, 2014.

Više o Finskoj: Ljiljana Maletin Vojvodić, *Finska, zemlja Kalevale, jezera i sauna*, Prometej, Novi Sad, 2011.

Navedena knjiga je objavljena zahvaljujući donaciji koja je autorki dodeljena od strane Ministarstva inostranih poslova Finske i Ambasade Finske u Beogradu 2011. godine.

Veb-sajt autorke: www.ljiljanamaletin.wordpress.com